

SREDNJEVEŠKA KULTURA

Viteški vitezi

V srednjem veku so imeli vladarji veliko večjo moč in oblast kot danes. Postavljali so zakone in vsakdo je moral ubogati njihove ukaze. Kralji so ukazovali baronom, ti so ukazovali vitezom. Ubogim kmetom pa so ukazovali vsi.

Srednjeveški vitezi so prejeli od zemljiških gospodov zemljo, kjer so si zgradili utrjeni dom, grad. Tam so živeli z družino in služabniki. Vsak pa je moral imeti tudi konja, s katerim se je lahko odpravil na vojsko. S spremstvom so namreč morali služiti vladarju. Poleg konja je njihova oprema obsegala še oklep, šlem, ščit, sulico in meč. Glavne naloge vitezov pa so bile poleg pokorščine vladarju še varovanje vere. Za dobrega viteza pa ni bilo dovolj le, da je bil pogumen. Braniti je moral šibke in neoborožene, pa tudi ženske, reveže, vdove in sirote. Svoj meč je lahko potegnil le za pravično stvar in z vsakim dejanjem je moral služiti Bogu.

Za viteze so začeli vzgajati fante že okrog sedmega leta, ko so ga poslali za paža kakemu uglednemu zemljiškemu gospodu. Tam se je učil lepega vedenja in ježe. Okoli štirinajstega leta so ga dali v šolo za oprodo kakemu vitezmu. V tem času se je uril v orožju in skrbel za gospodarjeve konje in oklep. Naučil pa se je tudi streljati z lokom in pomagati vitezmu v boju. Pri 21. letih so jih s posebnim obredom povzdignili v viteze.

Rubrika spodaj: *Oprodo so pri enaindvajsetih letih posvetili v viteza. To so izvedli zelo slovesno. Pred tem se je moral dolgo postiti in moliti v grajski kapeli. Od duhovnika je prejel sveto obhajilo. Potem pa je moral v vsej svoji opravi, vendar brez čelade, meča in ščita, poklekniti pred dvema pričama, njegov gospod, ki ga je posvetil v viteza, pa je z mečem plosko zamahnil po njegovih ramah in tilniku ter pri tem govoril: "V čast Marije in Boga en sam udarec ta. Bodi hraber, vrl, poštenjak, bolje biti vitez nego hlapec kak."*

Vitezi pa so razvili tudi posebno viteško kulturo. V mirnem času so prirejali viteške turnirje, love s sokoli in psi. Ukvarjali pa so se tudi z glasbo in igro. Na gradovih pa se je razvila tudi viteška poezija. Potujoči viteški pevci, trubadurji, so v pesmih slavili junake, opevali dvoboje in zanimive dogodke, ki so bili velikokrat polni pretiravanja.

Slikovno gradivo: Viteške turnirje so začeli prirejati sredi 11. stoletja v Franciji za mirnodobno urjenje vitezov. Vir: Velika ilustrirana otroška enciklopedija, MK, str. 548-549). Slika prikazuje viteški turnir.

Rubrika spodaj: *Najljubše opravilo vitezov, pri katerem gre za spopad v katerem mora vitez vreči s sedla svojega nasprotnika. Vitezi imajo oklepe in barve svoje dame, ki je navzoča na turnirju. Fevdalni gospod in njegova soproga zasedata častno mesto.*

Samostanska kultura

Poleg plemstva je sadove obsežnih zemljiških posesti uživala tudi duhovščina. Večina duhovnikov in menihov je izhajala iz domačih plemiških vrst. Običajno je vsaka družina napotila vsaj enega od sinov in hčera v cerkveno službo ali samostan. Plemstvo pa je zgradilo tudi največ novih cerkva in samostanov. Prav zaradi tega je bila večina cerkva, župnij in samostanov pravzaprav zasebna last vplivnih fevdalnih družin.

Že v času srednjega veka je bil vladar katoliške cerkve papež, ki se je šele v 11. stoletju po ostrem sporu z nemškimi cesarjem uspel otresti dotedanjšega cesarskega skrbništva.

Medtem ko se je krščanstvo po propadu Zahodno rimskega cesarstva vse bolj širilo so nastajali tudi številni samostani. Nekateri verniki so bili prepričani, da bodo boljši kristjani, če se bodo pred svetom umaknili v samoto in živeli preprosto, v molitvi in razmišljanju o bogu. Tem ljudem so rekli menihi (po grški besedi monahos, ki pomeni sam). Razvoj samostanov je zasluga enega moža, meniha svetega Benedikta, ki je ustanovil prvi meniški red in sestavil meniška pravila, da bi njegovi menihi vedeli, kako naj živijo ustvarjalno in sveto življenje. Pozneje je večina samostanov sprejela ta pravila. **Benediktinski red** pa je dal tudi velike učenjake, ki so se ukvarjali z zgodovino, teologijo in astronomijo. Bogat in delaven je bil **red cistercijanov**, ki so uspešno združevali kmetovanje z molitvami. Med menihi, ki so prisegli na revščino so bili zelo dejavni in najbolj znani **franciškani**.

Menihi so se odrekli osebni lastnini, zaobljubili so se samskemu življenju in pokorščini do najvišjega meniha v samostanu. Skoraj vedno so hrano pridelovali sami. Tako so delali na poljih, v kuhinji, hlevih ali v delavnicah. Nekateri pa so vsakdanje delo opravljali tudi v knjižnicah, kjer so prepisovali in okraševali rokopise in jih vezali v knjige. Pomemben del vsakdanjih obveznosti pa je bila tudi skrb za stare in bolne. Tako so večino bolnišnic ustanovili in vodili prav menihi in nune.

Samostani so bili tudi središča učenosti, kraji, kjer so se v samostanskih šolah ljudje učili branja, pisanja, latinščine, astronomije.

Zaradi vsega navedenega so imeli menihi in nune v Evropi dolga stoletja zelo pomembno vlogo.

Slikovno gradivo: P. Wilkinson, J. Dineen: Prelomnice v zgodovini človeštva, Ljudje spremenili so svet, Ljubljana 1995, str. 32. Večina samostanov je imela tako imenovani skriptorij, prostor v samostanu, kjer so menihi prepisovali rokopise in vanje slikali čudovite ilustracije in knjižnico.

Meščanska kultura

Meščani so se ukvarjali s trgovino, obrtjo, denarnimi posli in tudi z znanostjo in kulturo. Srednjeveško šolstvo, kultura in tudi znanost so bili pod cerkvenim nadzorom. Tako je srednjeveško izobraževanje temeljilo na šolah, ki so bile del pomembnih samostanov, saj so bili menihi med redkimi ljudmi, ki so znali brati in pisati. Šele z razvojem mest in trgovine pa so začele nastajati tudi **laične** šolske ustanove. Te so vodili svobodni učitelji, finančno pa so jih podpirale mestne skupnosti. Ustanavljali so jih trgovci in obrtniki, ki so za svoje delo morali znati pisati in brati. Poleg mestnih šol so začele nastajati tudi univerze. V 12. stoletju sta bili najbolj priljubljeni univerzi v Parizu in Bologni.

Slikovno gradivo: . (Zgodovinski atlas sveta do prazgodovine do danes, MK, Ljubljana 1994, str. 49).

Študentje poslušajo predavanje na bolonjski univerzi. Bolonjsko univerzo (Bologna je mesto v Italiji) so ustanovili leta 1088. Vse 12. stoletje je slovela kot odlična šola prava. V srednjem veku je štela tudi do 2000 študentov.

(Zgodovina v slikah, št. 10, DZS, Ljubljana 1977, str. 4772).

Pečat pariške univerze iz 13. stoletja

(The Times ilustrirana zgodovina sveta, CZ 1997, str. 105).

Srednjeveško izobraževanje. Učitelj latinščine poučuje svoje študente, med katerimi niso samo menihi.

Vprašanja

- 1 Pojasni zapisano trditev: še danes pravimo ljudem, ki so pravični, ki branijo nemočne, da so "viteški". Razmisli, kakšno je viteško obnašanje danes. Naštej nekaj primerov takega obnašanja.
- 2 Primerjajte viteško, samostansko in mestno kulturo!

Pojmi

Benediktinci: pripadniki katoliškega meniškega reda, ki ga je leta 529 ustanovil Benedikt. Zelo dejavni so bili kot misijonarji, imeli pa so tudi velik vpliv na kulturni razvoj Evrope.

Cistercijani: meniški red, ki so ga leta 1098 ustanovili v Franciji. Z molitvijo, disciplino in ročnim delom se je delovanje reda kmalu zelo razcvetelo.

Frančiškani: pripadniki meniškega reda poimenovani po Frančišku Asiškem.

Misijonar: duhovnik, ki oznanja krščanstvo med drugače verujočimi.

Oproda: beseda oproda je sposojenka iz madžarščine (aprod) med drugim pomeni "ščitonosec".

Laična šola: šola, ki je neodvisna od vere..

Ilustracije: slikovna podoba, namenjena pojasnilu ali razlagi besedila.